

22665

ART ROMÀNIC I GÒTIC

Professora : Isabel Escandell

ROMANIC I GOTIC

1- INTRODUCCIO. INICIS DEL ROMANIC. El moviment cluniacenc i la reforma gregoriana. Les seues catedralícies i els monestirs. EL culte a les relíquies i els seues condicionants arquitectònics. El camí Santiago. La reialesa i la aristocràcia com a promotors. La estètica de l'art romànic.

2- PRIMER ROMANIC. Escultura a St. Benoit sur Loire. Les experiències arquitectòniques a Tournous i Cluny II. Els primers Beatos romànics.

3- ROMANIC PLE.

ARQUITECTURA I ESCULTURA.

Les noves esglèsies de peregrinació al llarg del camí de Santiago. Desenvolupament de la portada historiada i el timpà. Estètiques antiquitzant, expressionista i geometritzant en el romànic. El tema del Judici Final i la segona Parusía. Els claustres: Silos i Moissac. Romànic a Provença: St Gilles du Gard i Arles. Arquitectura i escultura a Italia.

PINTURA.

Seguiment dels models autoctons anteriors . A Italia: la tradició de Roma i l'art del nord. A França: Saint Savin, Tavant i la pintura del Poitou. A la Península: Panteon de San Isidoro, la tradició romànica del Beatos i altres manuscrits.

Italia: primera onada de bizantinisme a Sicília. Penetració del nou estil via Cluny a França (Berzé-la-Ville).

Anglaterra: la tradició autòctona i la arribada de la primera

corrent bizantinitzant.

Relacions entre el regne normand de Sicília i Anglaterra:
l'estil 1200. L'art del 1200 a la Península. Orfebreria del 1200
al Rhin-Mosa.

4- INTRODUCCIO AL GOTIC.

Periodització, els diferents gòtics. Els inicis amb el Císter, Sant Bernat i Suger. Temes marians i culte als sants. Les ordes mendicants. La burgesia com a promotora artística. Canvis iconogràfics després de la pesta negra: el tema de la mort i el desenvolupament dels sepulcres. L'art de cort des del s.XIII. La filosofia dels Universals contra el nou pensament Nominalista. Arquitectura gòtica i pensament escolàstic. El gòtic internacional com a art d'evasió.

El realisme flamenc.

5- GOTIC A LA ILLE DE FRANCE I LA SEVA IRRADIACIO. La abadia reial de Saint Denis: arquitectura, escultura, i el tresor. Les grans catedrals: Laon, Chartres, Sens, Reims, Amiens i Bourges. Evolució tipològica.

ESCULTURA. Evolució estilística i programes iconogràfics a la escultura. El classicisme de Reims a finals del s.XII. Els models francesos a la Península, arquitectura i escultura a Leon, Burgos i Toledo.

ARTS DEL COLOR. Ideologia i producció a l'entorn de Alfonso X "El Sabio". Els cicles dels Vitralls a França. Manuscrits: El Saltiri de Sant Lluís i Mestre Honoré.

6- GOTIC A ANGLATERRA I ITALIA.

EL CAS D'ANGLATERRA. Models arquitectònics: del "early english" al "decorated style". Pintura i miniatura a l'abadia de Westminster. El "east anglan".

EL GOTIC A ITALIA. Arquitectura religiosa: Pisa, Siena, Orvieto, Asis, Firenze. Arquitectura civil. Escultura i orfebreria: els Pisano, Arnolfo di Cambio, Tino di Camaino.

7- ESCULTURA FUNERARIA. Les empreses de Federic II a Sicília. França: la abadia de Sant Denis. El conjunt funerari de la capella de Rieux. Península: Villalcazar de Sirga. El príncep negre a Anglaterra.

8- LA PINTURA A ITALIA I FRANÇA EN EL S. XIV.

ITALIA. Firenze i Siena: Berlingheri, Giotto, Cimabue, Duccio, Martini, Lorenzetti. Escola romana: Cavallini. Miniatura bolonyesa: manuscrits jurídics i religiosos. La pintura després de la Pesta Negra: Firenze, Siena i Pisa.

FRANÇA. Ivoris: els tríptics, les figures amb temàtica religiosa, i les peces de utilització personal amb temes profans. Pintura: Manuscrits hagiogràfics: Vida de Saint Denis. Jean Pucelle i els seus continuadors. Nous temes iconogràfics.

9- EL GOTIC INTERNACIONAL. Promoció artística reial i aristocràtica a FRANÇA: Carles Vè i el Duc Jean de Berry. Pintura: el Parament de Narbona i les obres de Melchior Broederlam. Manuscrits del Duc de Berry. Els llibres d'Hores:

Hores Rohan, Hores Bedford i Hores del Mariscal Boucicaut.
Manuscrits literaris: Llibre de cacera de Gaston
Phébus, Roman de la Rose, Viatges de Marco Polo, Jean de
Mandeville.

ANGLATERRA. El Díptic Wilton.

El Nord de ITALIA. Pintures de Giovannino di Grassi,
Michelino da Besozzo, Belbello di Pavia i Stefano da Verona. Les
pintures de la "Torre dell'aquila" a Trento. Firenze: Gentile da
Fabriano i Lorenzo Monaco.

BOHEMIA. Manuscrits del rei Wenceslao i les pintures del
Mestre de Trebon.

CATALUNYA I VALENCIA. El Missal de Santa Eulalia, i el
pintor i miniaturista Bernat Martorell.

10- ESCULTURA al 1400. Claus Sluter a Borgonya.

REALISME FLAMENC. La primera generació de pintors amb Campin,
Jan Van Eyck i R. Van der Weyden. Segona generació amb Petrus
Christus, Van der Goes, Memling, D. Bouts. Miniatura a Flandes
i Hòlanda.

Recepció i difusió de la pintura flamenca a la Europa
occidental. FRANÇA. Els miniaturistes i pintors: Fouquet,
Bartolomé d'Eyck i Nicolas Froment. René d'Anjou i el "Coeur
d'amour épris". El grup de tapissos de "La dame à la Licorne".
La escola pictòrica d'Avinyó.

Gérard David i El Bosco.

BIBLIOGRAFIA

1- ROMANIC I GOTIC GENERAL.

1.1 MONOGRAFIES. COL.LECCIONS

UNIVERSO DE LAS FORMAS

-BARRAL I ALTET, X.; AVRIL, F.; GABORIT-CHOPIN, D., Le Monde roman. Les Royaumes d'Occident 1060-1220 , Paris 1983.

- BARRAL I ALTET, X.; AVRIL, f.; GABORIT-CHOPIN, D., le monde roman . Les temps des croisades, Paris 1982.

-ERLANDE-BRANDENBURG, A., L'art gothique. la conquête de l'Europe 1260-1380, Paris 1987.

-CHÂTELET, A. ; RECHT, R., l'art gothique. automne et renouveau 1380-1500. Paris 1988.

-SAUERLANDER, W., Le monde gothique. Le siècle des cathedrales, 1140-1260, Paris 1989.

→ - Colecció "La Nuit des Temps" de Zodiaque. - *Trad. castellà*
L. Bonaventura Forgas

"ARS HISPANIAE"

-GUDIOL RICART. J.; GAY A NUÑO, L.A., Arquitectura y escultura románicas. Col. "Ars Hispaniae" vol.V, Madrid 1948

-DURAN SANPERE, A.; AINAUD DE LASARTE, J., Escultura gótica, col. "Ars Hispaniae", vol VIII, Madrid 1956.

-COOK, W.W.S.; GUDIOL RICART, J., Pintura e imaginería románicas, col. "Ars Hispaniae", vol.VI, Madrid 1980.

-GUDIOL RICART, J, Pintura gótica. Col. "Ars Hispaniae", vol.IX, Madrid 1955.

-ALCOLEA, S., Artes decorativas en la España cristiana s.XI-XIX, col "Ars Hispaniae", vol.XX, Madrid 1975.

-DOMINGUEZ BORDONA, J; AINAUD DE LASARTE, J., Miniatura, grabado y encuadernación, Col. "Ars Hispaniae", vol XVIII, Madrid 1962.

1.2 MONOGRAFIES GENERALS.

-BRAUNFELDS, W., Arquitectura monacal en occidente, Barcelona 1975.

-DUBY, G., San Bernardo y el arte cisterciense (el nacimiento del gótico), (Paris 19779), Madrid 1981.

-DUBY, G., L'art cistercien, Paris 1976, (cast. 1981).

-DUBY, G., l'Europe des cathédrales, Paris 1966 (cast.1981).

-COLOMBIER, P., Les chantiers des cathédrales, Paris 1973.

-DURLIAT, M., Introducción al arte medieval en Occidente, Madrid (5ª ed.) 1988.

-FOCILLON H., Moyen age roman et gothique, Paris 1938.

-GEARY, P.J., Furta Sacra. Thefts of relics in the Central Middle Ages, Princeton (1978) 1990.

-LAMBERT, E., El arte gótico en España en los siglos XII y XIII, Madrid 1977.

-PACAUT, M., l'ordre de Cluny (909-1789), Paris 1991.

-MÂLE, E., l'art religieux du XII siècle en France, Paris 1922.

-MÂLE, E., l'art religieux du XIII siècle en France, Paris 1948.

-MÂLE, E., L'art religieux de la fin du moyen age en France et sur ses sources d'inspiration, Paris 1908.

- PANOFSKY, E., Renacimiento y renacimientos en el arte occidental, Madrid 1990.
- SCHAPIRO, M., Estudios sobre el arte de la antigüedad tardía, el cristianismo primitivo y la edad media, Madrid 1987.
- SCHLOSSER, J., El arte de la edad media, (1923) Barcelona 1981.
- SCHLOSSER, J., La literatura artística, (1924) Madrid 1976.
- YARZA, J., at alt., Arte medieval II, Románico y gótico, Col. Fuentes y documentos para la Historia del Arte, Barcelona 1982.
- YARZA LUACES, J., Arte y arquitectura en España, 500-1250, Madrid 1979.
- YARZA LUACES, J., La edad Media. Historia del arte hispánico. Madrid 1980.
- YARZA LUACES, J., Formas artísticas de lo imaginario, Barcelona 1987.
- BANGO TORVISO, I., El románico en España, Madrid 1992
- BANGO TORVISO, I., El arte románico, Col. Historia del arte-Historia 16, vol. 18, Madrid 1991.
- ESPAÑOL I BERTRAN, F., El arte gótico (I), Col. historia del arte-Historia 16, Madrid 1991
- YARZA LUACES, J., El arte gótico (II), Col. Historia del arte-Historia 16, Madrid 1991.
- YARZA LUACES, J., Baja Edad Media. Los siglos del Gótico, Madrid 1992.
- MARTINDALE, A., Gothic art, London (1967) 1986.
- FULLANA. M., Diccionari de l'art i dels oficis de la construcció, Palma de Mallorca (1974) 1988.
- BORRAS, g.; FATAS, G., Diccionario de términos de arte y elementos de arqueología y numismática, Zaragoza 1970.

2- ROMANIC GENERAL

- CROZET. R. , L'art roman, Paris (1962) 1985.
 - MÂLE, E., l'art religieux du XII siècle en France, Paris
 - PANOFSKY, E., Renacimiento y renacimientos en el arte occidental, Madrid 1990.
 - SCHAPIRO, M., estudios sobre el románico, Madrid 1985.
 - "Sobre la actitud estética en el arte románico".
 - "La escultura románica de Moissac".
 - "Sobre el esquematismo geométrico en el arte románico".
 - YARZA, J., at alt., Arte medieval II, Románico y gótico, Col. Fuentes y documentos para la Historia del Arte, Barcelona 1982.
 - YARZA LUACES, J., Arte y arquitectura en España, 500-1250, Madrid 1979.
 - YARZA LUACES, J., La edad Media.Historia del arte hispánico. Madrid 1980.
 - YARZA LUACES, J., Formas artísticas de lo imaginario, Barcelona 1987.
 - BANGO TORVISO, I., El románico en España, Madrid 1992
 - BANGO TORVISO, I., El arte románico, Col Historia del Arte-Historia 16, vol 18, Madrid 1991.
 - DECKER, H El arte románico en Italia, Barcelona 1969.-DURLIAT, M., l'art roman, Paris 1982.
 - FOCILLON H., Moyen age roman et gothique, Paris 1938.
- ### 2.1 ARQUITECTURA ROMANICA
- KUBACH, E., Arquitectura románica, Madrid 1974.

-CONANT, K.J., Arquitectura carolingia y románica 800-1200, (1954) Madrid 1982.

-CONANT, K.J., A catedral de Santiago de Compostela, (1923) Santiago 1983.

-LAMPEREZ, V., Historia de la arquitectura cristiana española en la Edad Media, Barcelona 1930.

-GUDIOL RICART. J.; GAYA NUÑO, L.A., Arquitectura y escultura románicas. Col. "Ars Hispaniae" vol.V, Madrid 1948

-DURLIAT, M., Saint Sernin de Toulouse, Toulouse 1986.

2.2 ESCULTURA ROMANICA

-DURLIAT, M., La sculpture romane de la route de Saint-Jacques. De Conques a Compostelle, 1990.

- FOCILLON, H., l'art des sculpteurs romans, Paris (1931) 1982.

-GUDIOL RICART. J.; GAYA NUÑO, L.A., Arquitectura y escultura románicas. Col. "Ars Hispaniae" vol.V, Madrid 1948

-PALACIOS, M.; YARZA, J.; TORRES, R., El Monasterio de Santo Domingo de Silos, León 1987.

-El románico en Silos. Studia silensia, I, Silos 1990.

-PALACIOS, "Castilla, Cluny y la reforma gregoriana"

-MORALEJO, "El claustro de Silos y el arte de los caminos de peregrinación".

-YARZA, " Elementos formales del primer taller de Silos".

-Actas simposio internacional sobre: "O Pórtico da Gloria e a arte do seu tempo", Santiago 1988.

-SAUERLANDER, "1188. Les contemporains de Maestro Mateo"

-ZARNECKI, "English art around 1180"

-DURLIAT, M., Saint Sernin de Toulouse, Toulouse 1986.

2.3 PINTURA Y MINIATURA ROMANICA

- DEMUS, O., la peinture murale romane, Paris 1970.
- GRABAR, A.; NORDENFALK, C, La peinture romane du XI au XIII siècles, Ginebra 1958.
- WETTSTEIN, J., la fresque romane. Italie-France-Espagne., Ginebra 1971.
- WETTSTEIN, J., La fresque romane. La route de Saint-Jacques, de Tours à Léon, Ginebra 1978.
- SUREDA, J., la pintura románica en España, Madrid 1985.
- Actas simposio internacional sobre: "O Pórtico da Gloria e a arte do seu tempo", Santiago 1988.
- ZARNECKI, "English art around 1180"
- YARZA, "La miniatura en Galicia, Leon y Castilla en tiempos de Maestro Mateo".
- CAHN, W., La Bible Romane, Paris
- SICART, A., Pintura medieval: la miniatura, Santiago 1991.

ART GOTIC.

1. GENERAL

1.1. Monografies generals.

ERLANDE-BRANDENBURG, A., L'Art Gothique, Paris, 1983 (trad. cast.)

FOCILLON, H., Arte de Occidente. La Edad Media románica y gótica, Madrid, 1988.

MARTINDALE, A., Gothic Art, Londres, 1967.

SALET, P., L'art gohique, Paris, 1967.

1.2 Monografies generals sobre diferents periodes de l'art gòtic.

SAUERLANDER, W., Le monde gothique. Le siècle des cathedrales, 1140-1260, Paris, 1989.

MALE, E., L'art religieux du XIIIe siècle en France, Paris, 1910 (ed. cast. 1986).

DUBY, G., La época de las catedrales, Madrid, 1981

ERLANDE-BRANDENBURG, A., La conquête de l'Europe, 1260-1380, Paris, 1987.

BRIEGER, P. H., English Art 1216-1307 ("The Oxford History of English Art"), Oxford, 1957.

WHITE, J., Arte y arquitectura en Italia, 1250-1400, Madrid, 1987.

TOESCA, P., Il Trecento, Firenze, 1971.

ESPAÑOL, F., El Arte gótico I, Madrid, 1991.

CHATELET, A. et RECHT, R., Automne et Renouveau 1380-1500, Paris, 1988.

EVANS, J., English Art 1216-1307 ("The Oxford History of English Art"), Oxford, 1949.

BIALOSTOCKI, J., Il Quattrocento nell'Europa settentrionale, Torino, 1989.

MALE, E., L'art religieux de la fin du Moyen Age en France, Paris, 1922.

FISCHER, F.W. - TIMMERS, J.J.M., Le gothic tardif. Entre le mysticisme et la Réforme, Paris, 1976.

YARZA, J., El arte gótico II, Madrid, 1991.

YARZA, J., Baja Edad Media. Los siglos del gótico (Introducción al Arte Español), Madrid, 1992.

YARZA, J. Los Reyes Católicos. Paisaje artístico de una monarquía, Madrid, 1993

1.3. Fonts.

FRISCH, Gothic Art 1140-1450, Toronto, 1987.

YARZA, et alter, Arte Medieval II (Fuentes y Documentos para la historia del arte), Barcelona, 1982.

FRANKL, P. The Gothic: literary Sources and interpretations through eight centuries, Princeton, 1960.

VORAGINE, J. La Leyenda Dorada, 2 Vols., Madrid, 1982.

1.4. Estudis sobre àmbits concrets.

BALTRUSAITIS, J. Le Moyen Age fantastique. Antiquités et exotisme dans l'art gothique, Paris, 1955 (ed. cast. 1983).

BALTRUSAITIS, J. Réveils et prodigis, Paris, 1988.

LECOUTEUX, C. Les Monstres dans la pensée médiévale européenne, Cultures et Civilisations Médiévales X, Ed. Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, Paris, 1993

CAMILLE, M. Image on the Edge, Londres, 1992.

DUBY, G. San Bernardo y el arte cisterciense, Madrid, 1981.

PANOFSKY, E. Abbot Suger, Princeton, 1946.

Paula GERSON (ed.) Abbot Suger and Saint Denis, 1986

PANOFSKY, E., SAXL, F., La Mythologie classique dans l'art médiéval, Brionne, 1991.

KATZENELLENBOGEN, A. Allegories of the virtues and vices in medieval art, Toronto, 1989.

ECO, U. Le problème esthétique chez Tomas d'Aquin, Paris, 1993

HUIZINGA, J. El Otoño de la Edad Media, Madrid, 1982

BAXANDALL, M. Giotto and the orators, Oxford, 1971 (1991).

1.5. Catàlegs Exposicions.

The Year 1200, Nova York, 1970

Les fastes du gothique. Le siècle de Charles V, Paris, 1982.

Age of Chivalry. Art in Plantagenet England 1200-1400, Londres, 1987.

Les Manuscrits à Peintures en France, 1440-1520, Paris, 1993.

2. ARQUITECTURA GOTICA.

2.1. General.

JANTZEN, H. Arquitectura gòtica, Buenos Aires, 1970.

GRODECKI, L. Arquitectura gòtica, Madrid, 1977.

WILSON, C. The Gothic Cathedral, Londres, 1990.

VON SIMSON, O. La catedral gòtica, Madrid, 1956.

GIMPEL, J. Les batisseurs de cathédrales, Bourges, 1958.

RECHT, R. (dir.) Les batisseurs des cathedrales gothiques, Strasbourg, 1989.

2.2. Naixement i època clàssica de l'arquitectura gòtica francesa.

BONY, J. French gothic. Architecture of the 12 th. and 13 th. centuries, Berkeley, 1983.

BRANNER, St. Louis and the Court Style in gothic architecture, Londres, 1965 (reimp. 1985).

PANOFSKY, E. Arquitectura gòtica y pensamiento escolàstico, Madrid, 1986.

KIMPEL, Dieter- SUCKALE, Robert, L'architecture gothique en France 1130-1270, Paris, 1990.

ERLANDE-BRANDERBURG, E., Notre-Dame de Paris, Paris, 1991.

2.3. L'arquitectura a Anglaterra, Itàlia i la Península Ibèrica.

WEEB, G. F. Gothic Architecture in England, Londres, 1951.

BONY, J. The english Decorated Style. Gothic architecture transformed 1250-1350, Cornell University Pres, 1979.

HARVEY, J. The Perpendicular Style, Londres, 1978.

ROMANINI, A.M. L'Architettura gotica in Lombardia, Milà, 1964 (2 Vols.).

TORRES BALBAS, L. Arquitectura gòtica ("Ars Hispaniae VII"), Madrid, 1952.

LAMBERT, E. El arte gótico en España en los siglos XII y XIII, Madrid, 1982.

3. ESCULTURA GOTICA

3.1. General.

JULLIEN, R. La sculpture gothique, Paris, 1965.

GABORIT, J. R. Art Gothique ("Histoire Mondiale de la Sculpture"), Verona, 1983.

3.2. L'escultura gòtica a França (1140-1270).

SAUERLANDER, W. La sculpture gothique en France 1140-1270, Paris, 1970.

AUBERT, M. La escultura gòtica francesa: 1140-1226, Florència-Barcelona, 1933.

VITRY, P. La escultura gòtica francesa: 1226-1270, Florència-Barcelona, 1933.

KATZENELLENBOGEN, A. The sculptural programs of Chartres Cathedral, N.Y.-Londres, 1950.

3.3. Itàlia.

POPE-HENNESSY, J. Italian Gothic Sculpture, Londres, 1955 (trad. cast.)

CARLI, E. Gli scultori senesi, Milano, 1980.

GARZELLI, A. Sculture Toscane nel Duecento e nel Trecento, Firenze, 1969.

MELLINI, G.L. Giovanni Pisano, Milano, 1970.

BURRESI, M. Andrea, Nino e Tommaso, scultori pisano, Milano, 1983.

ROMANINI, A.M., Arnolfo di Cambio, Firenze, 1980.

3.3. Mestres i tendències a la tardor de l'Edat Mitjana.

QUARRE, P. La sculpture en Bourgogne à la fin du Moyen Age, Fribourg-Paris, 1978.

MORAND, K. Claus Sluter artist at the Court of Burgundy, Londres, 1991.

- CAMP, P. Les imagiers bourguignons de la fin du Moyen Age, Dijon,....
- BAXANDALL, M. The limewood sculptors of Renaissance Germany, Yale University, London, 1980.
- BIER, J. Tilmann Riemenschneider. His Life and Work, Lesington, 1982.
- RECHT, R. Nicolas de Leyde et la sculpture à Strasbourg, Presses Universitaires de Strasbourg, 1987.
- Sculptures allemandes de la fin du Moyen Age, Musée du Louvre, Paris, 1991-92.

4. PINTURA GOTICA

4.1. General

- DUPONT, J. -GNUDI, C. La peinture gothique, Ginebra, 1954.
- STERLING, Ch. La peinture médiévale à Paris 1300-1500, , Paris, 1987, Vol. I.
- LACLOTTE, M. i THIBAUT, D. L' école d' Avignon, Paris, 1983
- CASTELNUOVO, E. La Pittura in Italia. Il Duecento e il Trecento, 2 Vols., Turí, 1986.
- BOLOGNA, F. La pittura italiana delle origini, Roma, 1978
- MEISS, M. La pintura en Florencia y Siena después de la Peste Negra Madrid, 1988.
- BRANDI, C. Pittura a Siena nel Trecento, Torino, 1991
- L' art gothique siennois, Musée Petit Palais, Avignon, Centro Di, 1983
- VAN OS, H. Sienese alterpieces 1340-1460, Groningen, 1990.
- MEISS, M. French painting in the time of Jean de Berry, Londres, 1967-1974.
- PANOFSKY, E. Early Netherlandish Painting, Cambridge (Mass.), 1953, 2 Vols.
- CHATELET, A. Los primitivos septentrionales (La pintura de la Europa septentrional y la Península Ibérica en el siglo XV), Madrid, 1979.
- CHATELET, A. les primitifs hollandais. La peinture dans le Pay-Bas du Nord au XV siècle Friburg-Paris, 1980.
- LACLOTTE, M-THIBAUT, D. L' école d' Avignon, Paris, 1983.

4.2. Els grans mestres del Trecento italià.

- BATTISTI, E. Giotto, Ginebra, 1989.
- VIGORELLI, G. BACCHESCHI, E. Giotto ('Classici dell' Arte'), Milà, 1966

- PRENTALI, G., Giotto e la sua bottega, Milà, 1974.
 WHITE, J. Duccio, Londres, 1977
 STUBBLEBINE, J. H. Duccio di Buoninsegna and his school, Princeton, 1979 (2 Vols.).
 ROWLEY, G. Ambrogio Lorenzetti, Princeton, 1958 (2 Vols.).
Martini, S.: atti del convegno, Firenze, 1988

4.3. Monografies sobre cicles i pintors del gòtic internacional.

- CASTELNUOVO, E. I Mesi di Trento, Trento, 1986.
 GRISERI, A. Jaquerio e il realismo gotico in Piemonte, Turí.
 EISENBERG, M. Lorenzo Monaco, Princeton, 1989.

4.3. Els Artífexs del realisme flamenc i la seva influència a l'Europa del segle XV.

- DIANENS, E. Hubert and Jan van Eyck, New York, 1980
 HARBISON, C. Jan Van Eyck. The Play of Realism, Londres, 1991.
 SEIDEL, L. Jan Van Eyck's Arnolfini Portrait. Stories of an Icon, Cambridge University Press, 1993.
 DAVIES, M. Rogier van der Weyden, Londres, 1972.
 MIEGROET, H. J. van, Gerard David, Amberes, 1989.
 LOMBARDI, S. Jean Fouquet, Florència,
 ROBÍN, F. La Cour d'Anjou-Provence, Paris, 1975
 STERLING, Ch. Enguerrand Quarton, Paris, 1983
 TOLNAY, Ch. de, Hieronymus Bosch, Baden-Baden, 1965.
 BANGO, I. - MARIAS, F., Bosch, Madrid, 1982.

5. MINIATURA.

5.1. General.

- BRANNER, R. Manuscript painting in Paris during the reign of Saint Louis, Berkeley-Londres, 1977.
 AVRIL, F. L'enluminure a la Court de France au XIVe siècle, Paris, 1978.
 MORGAN, N.J. Early Gothic Manuscripts (1190-1250), Oxford, 1982.
 SANDLER, L.F. Gothic Manuscripts (1285-1385), Oxford, 1986, 2 Vols.

La miniatura italiana tra Gotico e Rinascimento (Atti dell II Congresso di Storia della Miniatura Italiana, Cortona, 1982), Florència, 1985, 2 Vols.
CONTI, A. La miniatura bolognese. Scuole e botteghe 1270-1340, Bologna, 1981.
GUERRERO LOVILLO, J. Las cantigas, Madrid, 1949.
Idem, Miniatura gòtica castellana. Siglos XIII y XIV, Madrid, 1956.
DOMINGUEZ, A. El primer lapidario de Alfonso X El Sabio, Madrid, 1982.
SICART, A. Pintura medieval: la miniatura, Santiago de Compostela, 1981.
THOMAS, M. The Golden Age. Miniature painting at the time of Jean, duc de Berry, Londres, 1979.
MEISS, M. French painting in the time of Jean de Berry, Londres, 1967-1974.

5.2 Estudis particulars

Las muy ricas horas del Duque de Berry, Madrid, 1989
CHATELET, A. Jan Van Eyck Enlumineur, Presses Universitaires de Strasbourg, 1993.
BAZIN, G. Jean Fouquet. Le Livre d' Heures d' Etienne Chevalier, Paris, 1990.
Le Couer d' Amour Epris, Paris, 1981.

6. ALTRES ARTS.

6.1. General

GAUTHIER, M.M., Emaux du Moyen Age occidental, Friburg-Paris, 1972.
JOUBERT, F. La Tapisserie au Moyen Age, Rennes, 1981.
FREEMAN, M. La chase a la licorne, Lausanne, 1983.
ERLANDE-BRANDENBURG, A. La Dame a la licorne, Paris, 1978.
GRODECKI, L. - BRISAC, C., Le vitrail gothique au XIIIe siècle, Friburg-Paris, 1984.
GABORIT CHOPIN, D. Ivoires du Moyen Age, Friburg-Paris, 1978.